

Tomaszewski, Jerzy

„Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte”, nr 4, 1991 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 83/4, 791-792

1992

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

V a u g h a n przy współudziale liczniejszej rady redakcyjnej. „Siberica” ma być interdyscyplinarnym półrocznikiem, publikującym artykuły z zakresu historii, ekonomii, antropologii, etnografii, geografii oraz nauk pokrewnych, a dotyczące wschodniej i zachodniej Syberii oraz sowieckiego Dalekiego Wschodu; reklamuje się go jako jedyny periodyk poświęcony tej problematyce poza b. ZSRR. Prócz wydawania pisma wspomniany ośrodek organizuje coroczne konferencje pt. „The Great Ocean: The North Pacific”, poświęcone tej tematyce w kolejnych stuleciach. W 1990 r. obradowano o Pacyfiku do 1600 r., w 1991 r. o XVII w., w następnych latach o kolejnych stuleciach, aż do 1994 r., kiedy planuje się sesję naukową na temat kończącego się XX w.

Pierwszy numer periodyku przynosi przegląd historiografii na temat rosyjskiej ekspansji w stronę Oceanu Spokojnego pióra Basila Dmytryshyna, artykuł Alana Wooda o zesłaniach syberyjskich w XVIII w. (z króciutką jedynie i mało konkretną wzmianką o Polakach), publikację amerykańskiej mapy wschodniej Syberii i zachodniej Ameryki Północnej z 1804 r., uzmysławiającą równoczesność odkrywania krańców obu kontynentów, esej Jamesa R. Gibsona wiążący rosyjską ekspansję na wschód z warunkami geograficznymi w poszczególnych regionach Syberii oraz artykuł Anthony P. Allisona na temat syberyjskiego separatyzmu podczas rewolucji i wojny domowej lat 1917—1920. Zeszyt uzupełniają informacje o konferencjach organizowanych przez North Pacific Studies Center, wykaz książkowych publikacji źródłowych, które ukazały się staraniem tej placówki, oraz wskazówki dotyczące sposobu przygotowania tekstów przeznaczonych do druku w omawianym periodyku. W następnych numerach ma się również pojawić dział recenzji.

W sumie — inicjatywa cenna i potrzebna, dowodząca przy tym zmniejszania się dystansów w dzisiejszym świecie. Pytanie tylko, czy polskie biblioteki będą potrafiły zapewnić sobie regularne otrzymywanie tego periodyku?

Ł.K.

„Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte”, nr 4, 1991 [ostatni].

Z dniem 1 stycznia 1992 r. przestał istnieć Instytut Historii Gospodarczej w Berlinie, którego twórcą był Jürgen Kuczynski, a ostatnim dyrektorem jego syn — Thomas Kuczynski. Instytut — chyba najpoważniejszy ośrodek nauk historycznych w Niemieckiej Republice Demokratycznej — zyskał swymi badaniami autorytet międzynarodowy, opublikował wiele książek o trwałej wartości naukowej, lecz nie zdołał przetrwać skutków zjednoczenia Niemiec. Na początku lata 1992 r. ukazał się z paromiesięcznym opóźnieniem ostatni numer (4/1991) wydawanego od 1960 r. przez ten Instytut czasopisma, z którym współpracowali także badacze polscy. Zawiera on — jak zwykle — obszerne informacje o literaturze (recenzje oraz bibliografię) oraz trzy artykuły, z których jeden dotyczy bezpośrednio historii Polski (Werner Röhr „Przyczynek do roli przemysłu ciężkiego na anektowanym polskim Górnym Śląsku dla gospodarki wojennej Niemiec w latach 1939—1945”). Autor wykorzystał w nim obszernie archiwalia polskie.

Osobliwością tego zeszytu jest 10 stron poprzedzających podstawową część czasopisma, nie objętych paginacją oraz spisem treści. Znajduje się tam informacja o zamknięciu Instytutu („jedynego instytutu badawczego w dziedzinie historii gospodarczej w Niemczech”), podpisana przez Th. Kuczynskiego oraz jego pożegnalne przemówienie do pracowników, wygłoszone na ich zebraniu 18 grudnia 1991 r. Przedstawił w nim w wielkim skrócie dzieje placówki, zapoczątkowanej w 1956 r. jako wydział Instytutu Nauk Ekonomicznych.

Informację i przemówienie poprzedza krótki tekst powiadamiający czytelników, że od 1992 r. „Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte” ukazywać się będzie dwa razy rocznie pod całkowicie nową redakcją. Dołączono do tego spis treści zeszytu 1/1992, który zdaje się wskazywać, że — wbrew zapowiedziom nowego zespołu redakcyjnego — czasopismo koncentrować się będzie na problematyce niemieckich dziejów gospodarczych, korzystając ze współpracy innych niż dawniej autorów. Sprawia to wrażenie, iż pod znanym od przeszło trzydziestu lat tytułem otrzymamy całkowicie zmienione czasopismo, wydawane przez odmienny zespół, który nawet nie próbuje nawiązać do przeszłości.

Szkoda, że zjednoczone Niemcy nie potrafiły zachować Instytutu oraz czasopisma, które nawet w nie sprzyjających okolicznościach w znacznym stopniu potrafiły zachować niezależność myśli naukowej od doraźnych wymagań instancji politycznych.

J T

Kate Mertes, *The English Noble Household 1250—1600. Good Governance and Politic Rule*, Basil Blackwell, Oxford — New York 1988, s. 235.

Angielski termin *household* jest trudny do oddania w języku polskim. Jego angielskie znaczenie również niełatwo jest określić. Autorka proponuje zdefiniować *household* jako zbiorowisko służby, czeladzi, przyjaciół, członków rodziny żyjących pod wspólnym dachem i pełniących określone funkcje na dworze szlachcica, arystokraty, opata, biskupa lub króla (s. 5). Po polsku najlepszy byłby chyba termin „dwór”, oczywiście w rozumieniu nie budynku, lecz zespołu ludzi tworzących swego rodzaju instytucję towarzyszącą osobie szlachetnie urodzonej i zajmującej odpowiednio wysokie miejsce w strukturze społecznej.

Dwór taki był zjawiskiem typowym dla społeczeństwa feudalnego. W Anglii instytucja dworów powstała w średniowieczu, przeżyła największy rozkwit w XV w. w okresie osłabienia centralnej władzy monarszej, przetrwała epokę Tudorów, by skurczyć się — bo nie zaniknąć całkowicie — i zmienić charakter w XVII w., w okresie gruntownych przemian struktury społecznej w Anglii. W Polsce — gdzie dwory istniały także — ich apogeum przypadło na wieki XVII i XVIII, w innych krajach chronologia rozwoju dworów przedstawiała się jeszcze inaczej, zależnie od specyfiki przekształceń społeczeństwa i gospodarki.

Kate Mertes przedstawiła nie tylko liczebność (od kilkudziesięciu do kilkuset osób), skład osobowy i organizację dworów angielskiej szlachty i arystokracji, świeckiej i kościelnej, w średniowieczu i na początku ery nowożytnej, ale także ich funkcje gospodarcze, społeczne, polityczne i religijne. Mimo iż genetycznie dwór wiązał się z gospodarką autarkiczną i jej zarządzaniem, powinien zatem zaspokajać swoje potrzeby konsumpcyjne produkcją feudalnej włości, dwory angielskie już w średniowieczu były w znacznie większym stopniu nastawione na konsumpcję niż na produkcję, a ich zaopatrzenie oparte było na zakupach. Dzięki temu właśnie już od połowy XIV w. rozwinęła się systematyczna rachunkowość domowa — podstawa źródłowa recenzowanej książki. Angielski dwór już w średniowieczu funkcjonował w ramach gospodarki rynkowej, związany z siecią i kalendarzem lokalnych targów zaopatrujących go w podstawowe produkty, przyczyniał się do rozwoju tych targów, doprowadził już u schyłku XIII w. do pewnej równowagi podaży i popytu na owych lokalnych rynkach (s. 114). W ten sposób angielskie dwory stały się elementem wzrostu gospodarczego. Takiej doskonałej równowagi rynkowej nie osiągnęły dwory polskich magnatów jeszcze w XVII